

[Τὴν ἐπομένην ἱστορικὴν μελέτην μεταφράσαμεν ἐκ τοῦ συγγράμματος Culturhistorische Bilder aus Boehmen τοῦ ἐν Πράγῃ Josef Svatek, ἐν ᾧ περιέχονται διάφοροι πραγματεῖαι ἱστορικαί, ἃς εἶχε δημοσιεύσει ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Πράγης (Prager Zeitung). Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἡ προκειμένη πραγματεία φέρει τίτλον «Ein griechischer Abenteurer in Prag»].

A. M.

ΤΥΧΟΛΩΚΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΕΛΛΗΝΟΣ

ἐν Πράγῃ.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ τελευταίου αυτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἡ σπουδὴ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, μεταδοθεῖσα εἰς τὴν Δύσιν διὰ τῶν εἰς αὐτὴν διασκορπισθέντων Ἑλλήνων λογίων τοῦ Βυζαντίου, οἵτινες πανηγυρικῶς ἐγένοντο δεκτοὶ, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἐκεῖ κοινωνιῶν αὕτη ἐν μὲν τῇ Ἰταλίᾳ ἐξωμάλυνε τὴν ὁδὸν τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ τὴν τῆς Ἀναμορφώσεως, ἐπιβοηθήσασα καὶ ἐπιρρώσασα τὰς ἐθνικὰς τάσεις, ὧν αὐταὶ ἦσαν ἀπόρροια. Παράδοξον ὅμως ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέλει φανῆ ὅτι, εἰς Βοεμίαν ἡ φιλολογία εἰσελθούσα, ἐκηρύχθη ἀντίπαλος τῶν ἐθνικῶν τάσεων.

Τὴν φαινομένην ταύτην ἀντίθεσιν διασαφηνίζει ἡμῖν ἀμέσως ἡ θέσις τῆς Βοεμίας καὶ τῆς Ῥώμης ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἐν Βοεμίᾳ πρὸ ἡμισαίων ἑκατονταετηρίδος εἶχεν ἀρχίσει ἡ πραγματώσις εἰδικῶν φιλολογικῶν ζητημάτων, ὡς ὀνομαστὴ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πράγης ὡς παιδευτηρίου τσεχικοῦ, ὕστερον αἱ ἀναμορφωτικαὶ ἐργασίαι τοῦ Οὐσου, καὶ τέλος ἡ ἰσχυρὰ κίνησις τῶν Οὐσιτῶν, οἵτινες τοὺς Βοεμοὺς τοσοῦτο νικηφόρως διηθύθουν, ὥστε αὐτοὺς ὁ Γεώργιος Ποδιβράδος¹ ἀποτελεσματικῶς πρὸς τὴν Ῥώμην ἀντέστη, οὐ μόνον χορηγῆσας εἰς τὴν Βοεμίαν ἐγχωρίαν διοικήσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιστήμην ἐλευθερώσας ἀπὸ τῶν ἀποπνιγόντων αὐτὴν δεσμῶν τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ὠθήσας οὕτω τοὺς ἐπιστήμονας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐλευθέρως ἐρεύνης.

Ἄλλ' ὅτε ἡ Ῥώμη καὶ ἡ ταύτη σύμμαχος Γερμανία ἐτράπησαν ἀμφοτέραι ἔνοπλοι κατὰ τῶν Οὐσιτῶν τῆς Βοεμίας ἄνευ ἀποτελέσματος, ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν ἑνὸς τῶν διασημοτάτων ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης ἡ ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξος φαινομένη σκέψις, νὰ καταπολεμησῇ διὰ τῆς ἀναπτυσσομένης φιλολογίας πρῶτον τὰς ἐθνικὰς τάσεις τῆς Βοεμίας, καὶ εἶτα διὰ τῆς ἐλατινίσεως τῶν λογίων αὐτῆς νὰ συντρίψῃ τοὺς Οὐσιτάς.

Πατὴρ τῆς σκέψεως ταύτης, τῆς μετὰ μίαν ἑκατονταετηρίδα ἐπενεγκούσης τὴν ἐφετὴν ἐπίδρασιν, ἦτο ὁ Αἰνείας Σύλβιος Πικκολομίνης, ὁ βραδύτερον Πάπας Πίος Β', ὁ σφοδρὸς ἀντίπαλος τοῦ Γεωργίου Ποδιβράδου. Ὁ Σύλβιος ἐγένωσκε καλῶς τὴν χώραν τῆς Βοεμίας καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως² διετῆρει δὲ, καὶ

ὡς παπικὸς λεγᾶτος ἐν Βιέννῃ, σχέσεις ἐνεργοῦς μετὰ τῶν καθολικῶν προϋχόντων καὶ λογίων τῆς χώρας. Πράγματι δὲ οἱ λόγοι τῶν Βοεμῶν ἐν μεγίστῳ κινδύνῳ διετέλουν ὄντες περὶ τὰ μέσα τῆς 16 ἑκατονταετηρίδος νὰ ἐμπέσωσιν εἰς τὸν λατινισμόν· διότι τότε ὑπῆρχε μὲν ἐν τῇ χώρᾳ πληθὺς λατίνων ποιητῶν, ἀλλ' οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐθνικὸς ποιητῆς, ἐξαίρεσις τῶν σιουργῶν τῶν ὁμοιοκαταλήκτων στίχων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀσμάτων. Ἐπι δὲ κατὰ τὴν 15 ἑκατονταετηρίδα ἡ ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς Μολδαυίαν καὶ Βλαχίαν εἰσαχθεῖσα φιλολογία ἐξηράνισε τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνότητος πολλῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, ὧν ἡμεῖς μνημονεύομεν τοῦ Βοχουσλάβ Χασσενσενίου καὶ Σιγισμούνδου Ρουβὺ ἐκ Γελενί. οἵτινες· τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνότητος τοσοῦτον ἀπόλωσαν, ὥστε ὁ μὲν πρῶτος ὠνόμαζεν ἑαυτὸν Γερμανόν (τοιοῦτος δὲ καὶ νῦν, οὐχ ἴσως ἀδικῶς, χαρακτηρίζεται), ὁ δὲ δεύτερος κατέλιπε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, καὶ ἔζησε μακρὰν αὐτῆς μέχρι τέλους τοῦ βίου, ὡς ἐκούσιος φυγᾶς. Καθόλου δ' εἶπεῖν οἱ φιλόλογοι ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡσπάζοντο τὸν κοσμοπολιτισμόν, ἀποκρούοντες πᾶσαν ἐθνικὴν διάκρισιν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῶν γραμμάτων, ἥτις, ὡς πρὸς τὴν ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν, ὠμοιάζε πως τῇ μασσονίᾳ τῶν ἡμετέρων χρόνων. Ἀνεγνώριζον δὲ εἰς τὴν φιλολογίαν πρωτεύουσαν γλώσσαν τὴν λατινικὴν.

Τὸν κίνδυνον τοῦτον τῆς καταστροφῆς τῆς ἐθνότητος τῶν Βοεμῶν κατέστησαν καταληπτὸν οἱ Οὐσιταὶ (Utraquisten) καὶ οἱ Βοεμοὶ Ἀδελφοί, δύο αἰρέσεις, αἵτινες ἠγωνίσθησαν πρὸς ἀποσόβησιν αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ οὐσιτικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πράγης ἀπεβλήθησαν ἐντελῶς οἱ φιλόλογοι, οἵτινες ἦσαν τὸ πλεῖστον καθολικοὶ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος ἔδειξαν τοσοῦτον μῖσος κατὰ τῶν κλασσικῶν, ὥστε ἀπέκλεισαν ῥητῶς πάντας τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν ἐκ τῆς ἀνωτέρας παιδείσεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χασσενσενίου, τοῦ διασημοτάτου καὶ ἀξίου θαυμασμοῦ ἡγέτου τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν Βοεμίᾳ, ἐπῆλθε μικρὰ τις ἀνάπαυλα πρὸς καλλιτέραν μαίευσιν τῆς γνώμης τοῦ Πικκολομίνης. Καὶ πρῶτον ἐπὶ Φερδινάνδου Α' ἀνεφάνη ἡ φιλολογικὴ κίνησις σφοδρότερα, ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Χοδεγιόβσκη, πλουσίου ἀρχοντος, μιμητοῦ γενομένου τῶν Ἰταλῶν Μεδίκων.

Οὗτος συνήθρισε περὶ αὐτὸν πολλοὺς λογίους, οἵτινες μόνον ἐπὶ τῶν κλασσικῶν συγγραμμάτων ὠρκίσθησαν νὰ διατρέθωσιν ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τούτων ἔδωκε κληροδοτήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ διηκούλων τὴν ἔκδοσιν φιλολογικῶν συγγραμμάτων, ὧν ὁ ἀριθμὸς καθ' ἑκάστην πῦξανεν (ἐπὶ τοῦ Χασσενσενίου ἔτι). Ἐν ἐνὶ λόγῳ περὶ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τῆς 16 ἑκατονταετηρίδος, ὅτε οἱ Ἰησοῦται εἰς Βοεμίαν ἀνεφάνη-

1. Βασιλεὺς Βοεμίας (1420-1471).

σαν και υπεστήριξαν τὰς προσπάθειάς τῶν φιλολόγων, ἐφάνη τὸ σχέδιον τοῦ Πικκολομίνη ἄγον πρὸς ἐντελῆ νίκην. Ἡ σπουδὴ τῆς λατινικῆς, τῆς ἐβραϊκῆς κατεπίεξε βαρῶς τὰς ἐθνικὰς ἠθικὰς δυνάμεις τῆς Βοεμίας· καὶ κατὰ τὰ πρῶτα μὲν ἔτη μόνον ὡς πρὸς τοὺς τύπους καὶ τὴν γλώσσαν ἐπέδρασε τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον φανερώς κατεδείχθη ὅτι ἐν Βοεμία πολλοὶ τῶν πολιτῶν δυνάμενοι ν' ἀναγινώσκωσι τὸν Ὀμηρον καὶ Βιργίλιον ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ, καθυστέρουν τοσοῦτον περὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐθνότητος, ὥστε αὕτη ἐπὶ τῶν ἐπελθόντων θρησκευτικῶν ἀγώνων, κατὰ τὰς δύο πρώτας δεκαετηρίδας τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος, ἐντελῶς εἶχεν ἐκλίπει ἐκ τοῦ Βοεμικοῦ λαοῦ.

Ἐπῆρχον ἤδη ἐν Πράγῃ ἄνδρες πρὸς πρόληψιν τοῦ κινδύνου, ὡς οἱ λόγιοι οἱ περὶ τὸν Ἰωάννην Χοδεγιόβσκη, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν «Sodalitas literaria», φιλολογικὴν ἑταιρίαν, ἰδρυθεῖσαν ἐν Πράγῃ ἐκ καθηγητῶν καὶ ἄλλων λογίων, κατὰ τὸν τύπον τῆς ὑπὸ τοῦ Κονράδου Κέλτες ἰδρυθείσης ἐν Βιέννῃ φιλολογικῆς ἑταιρίας, ἀλλ' οὐδεις τῶν ἀνδρῶν τούτων ἦτο τόσοσιν προορατικὸς, ὥστε ν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς τῆς ἐθνότητος τῆς Βοεμίας. Οὗτοι μετὰ ζήλου ἐπεμελοῦντο μόνον τῶν κλασσικῶν μελετῶν, προσεῖλκον τὴν νεολαίαν, καὶ ἐθιράμβευον εὐκόλως ὡς ἄνδρες τῶν γραμμάτων κατὰ τῶν Οὔσιτῶν, τῶν σχολαστικῶν, οἵτινες εἰς τὰ σχολεῖα παρέδιδον ἐν τῇ vernacula lingua (ἐγχωρῖα γλώσσῃ), ὡς ἀπεκάλουν τὴν βοεμικὴν χλευαστικῶς, τοῦ Χασσενστενίου ἐπὶ κεφαλῆς ὄντος, οἱ φιλόλογοι τῆς κλασσικῆς φιλολογίας.

Εἰς τῶν ἐνθεροτέρων θιασωτῶν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ἦτο ὁ μάγιστρος Ματθαῖος Κολλίνος, ὅς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ παρέδιδε τὸν Ὀμηρον. Οὗτος ἐνθους ζηλωτῆς τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἐξήσκει ἐπὶ τῆς σπουδαζούσης νεολαίας ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν, ἣν δυσαρέστως ἐβλεπον οἱ Οὔσιται· συναπλάκη δὲ εἰς ἔριδας πρὸς τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ, ὧν τὰς περιορισμένας θεωρίας κατεπολέμει διὰ δηκτικῶν ἐπιγραμμάτων καὶ σατυρικῶν ποιημάτων, μέχρις οὗ, προβάς μέχρι ρήξεως, ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν διδασκαλίαν ἐπὶ τῇ καταμηνύσει αὐτῶν εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν Σύγκλητον. Ὁ Κολλίνος δὲν ἐταράχθη τὸ παράπαν ἐκ τούτου εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν φιλολογικῶν ἐργασιῶν του, ἀλλὰ συνέστησεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἣν αὐτῷ ὁ Μαικίηνας Χοδεγιόβσκης ἐδωρόσατο πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ἀγώνων του, δύο τάξεις παραδόσεων, ἐν αἷς κατὰ Κυριακὴν εἰς πολυάριθμον ἀκροατήριον ἠρμάνευε τοὺς κλασσικούς. Ἐν γενεῇ δὲ περὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέπτυξε τοιαύτην δραστηριότητα, ὥστε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χοδεγιόβσκη, ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τῶν φιλολόγων καὶ ἐλληνιστῶν τῆς Πράγης. Ὁ οἰκὸς του ἦτο ὁ ἱστορικῆς μνείας ἄξιος «Ἀγγλι-

κὸς κῆπος» ἐν τῷ παλαιῷ ἄσπει τῆς Πράγης, ἐν ᾧ ὁ φαρμακοποιὸς τοῦ Καρόλου Δ' μάγιστρος Ἄγγελος ἐκ Φλωρεντίας συνέστησε τὸν πρῶτον βοτανικὸν κήπον τῆς Εὐρώπης.

Ὁ ἐνθους οὗτος τοῦ Ὀμήρου ζηλωτῆς εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τοιοῦτου ἔρωτος πρὸς τὴν ἐλληνικὴν, ὥστε καὶ μετὰ τοῦ ὑπερέτου του συνδιελέγετο εἰς τὴν Ἰωνικὴν· οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, οἵτινες τυφλῶς ὑπήκουον εἰς τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου των, προέβησαν εἰς ἐξελλήνισιν καὶ αὐτῶν τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων των· οὕτως ὁ Cernowlasek ὠνομάσθη Μελάντριχος, ὁ Bodlak Παλίουρος, ὁ Orech Κερῖων κ.τλ.

Ἐν τοιοῦτῳ ἔρωτι πρὸς τὴν ἐλληνικὴν φιλολογίαν διέγων τὸν βίον ὁ Κολλίνος, ἀληθῶς ἐξεπλάγη ὅτε ἡμέραν τινὰ τοῦ θέρους τοῦ 1565 ἔλαβεν ἐξ Ἰταλίας ἐπιστολήν, δι' ἧς Ἰακώβος τις Ὀλυμπιδάριος Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν ἑαυτὸν ἀπόγονον τῆς οἰκογενείας τοῦ ατυχοῦς βυζαντινοῦ αυτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ἀνήγγειλε τὴν ταχεῖαν ἔλευσιν αὐτοῦ εἰς Πράγην, καὶ ἐπεζήτηε τὴν φιλοξενίαν τοῦ κορυφαίου τῶν Βοεμῶν φιλελλήνων.

Τὸ ἄγγελμα τοῦτο ἐπροξένησε τῷ Κολλίνῳ μεγίστην χαρὰν, διότι ἔμελλε ν' ἀκούσῃ τὴν γλώσσαν τοῦ Ὀμήρου ἐκ στόματος συμπολίτου τοῦ τυφλοῦ πατρὸς πάντων τῶν ποιητῶν· καθότι ὁ ἐπιστείλας ἔλεγεν ὅτι κατήγετο ἐκ Χίου, τῆς κλασσικῆς ἐκεῖνης νήσου, ἥτις κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν ἀρχαίων, θεωρεῖτο ὡς ἀληθὴς πατρίς τοῦ μεγάλου Ἑλληνικοῦ ῥαψωδοῦ, ἐν ταύτῃ δ' ἔτι καὶ νῦν δεικνύεται τὸ κάθισμα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἔπινεν. Ἐβλέπε δ' ὁ Κολλίνος ἐλθούσαν τὴν περίστασιν νὰ διδαχθῇ τὴν Ἰωνικὴν ἐν ἀπάσῃ αὐτῆς τῇ γνησιότητι, καὶ νὰ γίνῃ οἰκεῖος καὶ φίλος ἐνὸς τόσοσιν διακεκριμένου ἀνδρὸς, ὅστις ἦτο πάντως ὁ τελευταῖος βλαστὸς τῆς γενεᾶς τῶν Παλαιολόγων. Τὸ γεγονός, ὅτι ὁ οἶκος τοῦ αυτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου εἶχεν ἐκλίπει κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν τῷ 1502, ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστον εἰς τὸν μάγιστρον, κατὰ τὰς τότε οὐχὶ ἀκριβεῖς γνώσεις τῆς γενικῆς ἱστορίας. Οὕτω δ' ἐπέτυχεν ὁ ἄγνωστος Ἕλληνας εὐκόλως νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Βοεμὸν λόγιον, καὶ νὰ ἐλύσῃ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τὴν εὐνοίαν του. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ Κολλίνος εἶχεν ἀμφιβολίαν τινὰ εἰς τὰ λεγόμενα τοῦ Ἑλλήνου, αὕτη ἤθελε διασκεδασθῆ μετ' ὀλίγον· διότι ὁ Ὀλυμπιδάριος Παλαιολόγος ἐβδομάδας τινὰς μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιστολῆς του ἀφίκετο εἰς Πράγην, καὶ προσελθὼν αὐτοπροσώπως εἰς τὸν μάγιστρον ἐκέρδησε τὴν εὐνοίαν καὶ τοῦτο καὶ τῶν συναδέλφων του διὰ τοῦ ἐπιβάλλοντος ἐξωτερικοῦ παρυστήματος καὶ τοῦ ἱπποτικοῦ κῆτους, ἅτινα ἐμαρτύρουν ἄνδρα εὐγενοῦς καταγωγῆς. Πλὴν τούτου δὲ, ἐν Βιέννῃ, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ βραχὺ εἰς Βιεννίαν πορευόμενος, ἔτυχε μεγάλης προστασίας· διότι ἐπὶ τῇ συ-

στάσει τοῦ Νικολάου Βάλτερ, γραμματέως τοῦ αὐτοκράτορος, ἐνὸς τῶν ἐνθερμοστάτων ἡγητόρων τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, ἐχορηγήθη αὐτῷ πλήρης προστασία ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανού Β' ἀνὰ πάσης τὰς αὐστριακὰς χώρας.

Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις διατελῶν ὁ Παλαιολόγος, δῆλον ὅτι ἔτυχε κατὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς τὴν πρωτεύουσιν τῆς Βοσνίας λαμπρᾶς υποδοχῆς, ὁ δὲ μάγιστρος Κολλίνος, ὁ διὰ τῆς ἐπισκέψεως ἀπογόνου τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου πρὸ πάντων τιμηθεὶς, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν του ἀνοικταῖς ἀγκάλας, καὶ παρεχώρησε πολλὰ δωμάτια διεσκευασμένα πρὸς κατοικίαν τοῦ ἐπιστήμου ξένου. Περιφανῆς δημήγυρις πολιτῶν προσελοῦθα εἰς τὸν οἶκον τοῦ μαγίστρου προσεφώνησε τῷ Ἕλληνι, καὶ τὸ ἄνθος τῶν φιλολόγων ἔδραμεν ἐκεῖ, ὅπως συνδιαλεχθῆ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου, καὶ ἀκούσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τὴν ἀφήγησιν περὶ τῶν ἑλληνικῶν πεδίων καὶ τῶν τόπων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

Ὁ Ὀλυμπιάριος Παλαιολόγος ἔζη ἐν ταύτῃ τῇ ἀναστροφῇ ὡς πρίγκιψ, καὶ ἐγένετο ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀφίξεως ὁ πολυθαύμαστος ἦρωας τῆς κοινωνίας τῆς Πράγης, ἥτις κατ' οὐδὲν ὑπελείφη περὶ τὴν φιλοφροσύνην καὶ λατρίαν. Ἡ μετ' αὐτοῦ συνδιάλεξις ἐπὶ θεμάτων τῆς κλασσικῆς φιλολογίας κατέστη τοῦ συρμοῦ, καὶ κατέπνιξεν ἐπὶ τινα χρόνον τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι τότε ἦσαν τὸ ὑποκείμενον τῆς διμιλίας τῆς ἡμέρας.

Τὴν αὐτὴν συμπεριφορὰν ἔδειξε καὶ τὸ ὄραϊον φύλον εἰς τὸν κομψὸν αὐτὸν Ἕλληνα, ὅστις, ἐν ἀκμῇ ἡλικίας διατελῶν, ἐθεωρεῖτο διὰ τε τὸ γένος καὶ τὰς τύχας τοῦ βίου ἀληθὲς ἦρας μυθιστορίας, ἐπεθύμει δὲ μαγευθὲν νὰ δεσμεύσῃ αὐτὸν διὰ παντὸς εἰς Πράγην. Αἱ ἀρηγήσεις ὅμως τοῦ Παλαιολόγου ὡς πρὸς τὸ παρελθὸν αὐτοῦ ἐπλάσθησαν κατόπιν, ὅπως ἀυξήσωσι τοσοῦτον τὸ ὑπὲρ τοῦτου διαφέρειν.

Ὁ Παλαιολόγος διηγεῖτο ὅτι, μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ οἰκογένεια τοῦ πετόντος τελευταίου αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων κατέφυγεν εἰς Χίον, ἥτις ὑπὸ τοὺς Γενουαίους διετήρησε τὴν αὐτονομίαν της ἐπὶ πολὺ. Ἄλλ' αὐτόθι οἱ ἀπόγονοι τῶν Παλαιολόγων ἐγένοντο ἀμέσως ὑποπτοὶ εἰς τοὺς παρὰ τὴν Σμύρνην Τούρκους, καὶ ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἀπειλουμένην σφαγὴν κατέλιπον τὸ τελευταῖον ἐκεῖνο ἄσυλον τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, καὶ διεσκορπίσθησαν τῆδε ἀκαεῖσε. «Ὁ πατὴρ μου Συμεὼν κατέφυγε μετ' ἐμοῦ καὶ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ μου Γαβριὴλ εἰς Ῥώμην, ἔνθα ἤλπιζε νὰ εὕρῃ εὐμενῆ φιλικὴν δεξίωσιν παρὰ τοῖς θισωταῖς τῆς ἐπιστήμης, διότι καὶ αὐτὸς ἦτο λόγιος καὶ γνώστης ἀκριβὲς τοῦ Ὀμήρου. Μόνον δ' ἐπὶ τῇ ἐξωμοσίᾳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὑπεσχέθησαν αὐτῷ προ-

στασίαν καὶ υποστήριξιν εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν τῆς Ῥώμης» καὶ οὕτω ἐξαναγκασθεὶς ὁ πατὴρ μου ἐν ἧ θέσει περιήλθεν ἡσπασθη τὰ δόγματα τῆς βωμικτικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν δύο υἱῶν του.

«Ἐγὼ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν μου ἐξαναγκάσθην νὰ καταταχθῶ εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν, καὶ περιβληθῶ τὸν μοναχικὸν μανδύαν, ὡς προηγουμένως εἶχε πράξει ὁ ἀδελφός μου. Ἐπάτησα τὰς βαθμίδας τοῦ μοναστηρίου ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μετὰ τοῦ κόμητος Μιχαὴλ Γκισλιέρι, τὰ νῦν καρδιναλίω, ὃς βεβαίως θέλει φέροι τὴν παπικὴν τιάραν ἐπὶ κεφαλῆς, κατὰ προφητείαν παιδιόθεν αὐτῷ ῥηθεῖσαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφός μου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν, ὡς πάντες οἱ ἐξωμότες, καθολικὸς θρησκομανῆς, ἀνέβη κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ διοικητοῦ τοῦ τάγματος τῶν Δομινικανῶν. Εἰς ἐμὲ τοιαύτη τύχη δὲν ἐπένευσε· καὶ ἐπειδὴ κρύφα διετήρουν ἐν ἐμοὶ ζωηρὰς τὰς παρὰδόσεις τῆς οἰκογενείας μου καὶ τῆς πατρίδος, κατέλιπον μιᾷ νυκτὶ τὸ μοναστήριον καὶ ἐτράπην εἰς τὴν ξένην, ὅπως γνωρίσω χώρας καὶ λαοὺς, καὶ ἐπαυξήσω ἔτι μᾶλλον τὰς γνώσεις μου ἐν ταῖς Ἀκαδημαῖς. Ἐπεσκέφθην τὴν Πολωνίαν, Γερμανίαν, καὶ Γαλλίαν, καὶ εἰσῆλθον μετὰ πολυετῆ ἀπουσίαν εἰς Ἰταλίαν, ὅπως ἐκεῖ ἐργασθῶ ὡς ἀναμορφωτὴς κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Οὔστου καὶ Λουθήρου. Ἄλλ' αἴφνης ἠγέρθησαν κατ' ἐμοῦ ἀπειλαὶ ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Ἰσρὰν Ἐξέτασιν· ἔπρεπε νὰ τραπῶ εἰς φυγὴν, καὶ διηύθυνα τὰ βήματά μου δι' Αὐστρίας καὶ Βιέννης εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Οὔστου καὶ Ροκουάνα, οἵτινες ἀμφοτέρω μεγάλοι ἄνδρες πρῶτοι ἐπρότειναν τὴν ἐπιθυμητὴν ἔνωσιν καὶ ἀνάμιξιν τῆς Οὔσιτικῆς ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς. Ὡστε ἐν Βοσνίᾳ, καὶ δὴ ἐν τῇ ἔδρᾳ ταύτῃ τῶν Μουσῶν, ἐλπίζω νὰ εὕρω δευτέραν πατρίδα, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν βιώσω ἐν τῇ καλλιοργεῖᾳ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διαιδέσεως τῶν φιλολογικῶν ἰδεῶν».

Πάντα τὰ μέλη τῆς *Sodalitas literaria* παρέσχον τῷ Παλαιολόγῳ συνδρομήν, ὁ δὲ μάγιστρος Κολλίνος ἐφορόντιζε περὶ τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν του, αἵτινες παρ' ἐλπίδα διὰ τὸν Ἕλληνα μετ' ὀλίγους μῆνας λαμπρῶς ἐπληρώθησαν, διότι ὁ Παλαιολόγος ἐκέρδησε τὴν εὐνοίαν τῆς θυγατρὸς τοῦ πρὸ μικροῦ θανόντος γραμματέως τῆς Βουλῆς Μαρτίνου Κουθενίου ἐκ Σπρίμπεργ, ἐξόχου συγγραφέως καὶ στενωτάτου φίλου τοῦ Κολλίνου, ὁ ὁποῖος πλὴν πολλῶν οἰκιῶν ἐν τῇ πόλει κατέλιπε καὶ ἄλλην σημαντικὴν περιουσίαν. Ἡ νέα Ἄγνη, ἡ θυγάτηρ τοῦ πατρικίου, ἥτις, ὡς πολλὰ ἄλλα κυρία, μετεῖχε τῶν συναναστροφῶν καὶ ἦτο θαυμαστῆς τοῦ ἐπιστήμου Ἕλληνας, ἦτο λαμπρὸν εὐρημα διὰ τὸν Παλαιολόγον, διὸ καὶ οὗτος προσεπάθησε νὰ ἀγρεύσῃ αὐτὸν τὸν χρυσοῦν ἰχθὺν, περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν εὐνοίαν τῆς κόρης, ἥτις φλεγομένη ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ γίνῃ σύζυγος ἀπογόνου τῶν Καισάρων, ταχέως

ἐπρότεινε αὐτῷ τὴν χεῖρα καὶ ἔδωκε τὰ πλοῦτη. Τὸ κυριώτατον μέρος τῶν τελευταίων συνέκειτο ἐξ οἰκίας κειμένης εἰς τοὺς «Τέσσαρας κύλικας», καὶ παρακειμένης τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Δομινικανῶν ἐν τῷ παλαιῷ ἄστει τῆς Πράγης· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιλοιπος περιουσία τῆς Ἀγνῆς ἀπετέλει μέγα ποσόν.

Ἡ κατοικία φυγάδος Δομινικανοῦ παρὰ μολὴν Δομινικανῶν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ καλὸς οἶκός, οὐχ ἤττον ὁ Παλαιολόγος ἐν πλήρει εὐτυχίᾳ παρὰ τῇ νέᾳ αὐτοῦ συζύγῳ κατόκησε τὴν νέαν οἰκίαν, καὶ μεγάλως τιμώμενος ἐν Πράγῃ ἔζη ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐφροσύνῃ, ὧν τῶος ἕστερεῖτο κατὰ τὸν πολυκλύμαντον καὶ ἄστατον αὐτοῦ βίον. Ὡς ἐγκατεστημένος Πραγῆνος ἀπήλαυεν ἀσφαλείας προστατευτικῆς κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἐχθρῶν του, μεγαλειτέρας πασῶν τῶν προφυλάξεων, ἃς μέχρι τοῦδε μετεχειρίζετο πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μυστικῶν ἐπιθέσεων τῶν ραβδούχων τῆς Ἰερᾶς Ἐξετάσεως τῆς Ῥώμης. Ἀκριβῶς δὲ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ν' ἀποκτήσῃ τὴν προστασίαν ταύτην διὰ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου τῆς πρωτεύουσας τῆς Βοεμίας ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Πράγην, ἐν ἣ τὸσον ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, ὅσον οὐδὲ κατ' ὄνειρον ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ. Οἱ νόμοι τοῦ τόπου, ὃν ὠνόμαζεν δευτέραν αὐτοῦ πατρίδα, πρὸς δὲ τὰ προνόμια τοῦ παλαιοῦ ἄστους τῆς Πράγης, ὧν καὶ αὐτὸς ἐγένετο διὰ τοῦ γάμου του μέτοχος, ἡ εὐνοια τῶσων ἐπισήμων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐθεώρουν τιμὴν νὰ καταλογίζωνται ἐν τοῖς φίλοις αὐτοῦ, διεσκέδαζον παρ' αὐτῷ πάντα ἐνδοικισμὸν περὶ τῆς ἀσφαλείας του, ὃν οἱ προορατικοὶ φίλοι του ἐξέφραζον, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἄγρυπνον ὄμμα τῆς Ἰερᾶς Ἐξετάσεως, ὅπερ ἠδύνατο νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ νέον αὐτοῦ καταφύγιον.

Τῆς εὐτυχίας ταύτης, τῆς τοσοῦτον ἐπιζήλου, δὲν ἀνήλασεν ἐπὶ πολὺ, διότι τῇ 4 Ἰουνίου τοῦ 1566 ἔλαβε τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν ὅτι ὁ μάγιστρος Κολλίνος προσβλήθεις ὑπὸ αἰφνιδίας ἀποπληξίας ἀπεβίωσε. Διὰ τοῦ θανάτου τούτου ἀπώλεσε τὸν ἐνθερμότερον αὐτοῦ οἰκεῖον καὶ μάλλον ἀρωπιωμένον φίλον, καὶ προησθάνετο ὅτι ὁ τάφος τοῦ ἀειμνήστου ἐκεῖνου προμάχου τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, τοῦ ταφέντος ἐν τῷ περιωνύμῳ ναύτικῷ τῆς Βηθλεὲμ, ἤνοιγε καὶ δι' αὐτὸν νέας ἀνάγκας καὶ νέας περιπετείας, ὧν μόλις ἀπηλλάγη· διὸ καὶ ὅσον σύμπας ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων τῆς Πράγης κατελυπήθη ἐπὶ τῇ ἀνεπίστῳ ἀπωλείᾳ τοῦ κορυφαίου τῶν Βοεμῶν φιλολόγων, «τοῦ διδασκάλου καὶ πατρὸς τῶν ποιητῶν τοῦ αἰῶνός του» (ὡς ὠνόμαζεν αὐτὸν ὁ Λουπάκιος), τὸσον ὁ Παλαιολόγος ἠσθάνθη ἄλγος ἐπὶ τῇ ἀνεπανορθῶτῳ ἀπωλείᾳ τοῦ ἀνδρός, ἥτις ἐστέρησεν αὐτὸν οὐ μόνον εἰλικρινοῦς φίλου, ἀλλὰ καὶ ἀληθινοῦ προστάτου.

Ὁ Παλαιολόγος ὀφείλων πάσχειν αὐτοῦ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν Κολλίνον, ἠθέλησε δημοσίᾳ καὶ

διὰ τρόπου ἀσυνήθους τότε νὰ τιμήσῃ μονίμως τὴν μνήμην τοῦ τεθνεώτος, καὶ καταδείξῃ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς τὴν βραθείαν αὐτοῦ πρὸς ἐκείνον εὐγνωμοσύνην. Διὸ ἐν ἔτει 1566 ἀπηθύωνεν αἰτησὴν εἰς τὸν Πρύτανιν καὶ τὴν Σύγκλητον τῆς ἀνωτάτης Σχολῆς τῆς Πράγης, δι' ἧς ἐζήτει, εἰ δυνατόν, τὴν συγκατάθεσίν των, ἵνα στήσῃ ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ τῆς Καρολινείου Σχολῆς, ὅ ἐστι ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀνάθημα μετ' ἐπιγραφῆς πρὸς τιμὴν τοῦ μαγίστρου Ματθαίου Κολλίνου, ὡς εἴθιστο ἐν τοῖς Ἰταλικῷς πανεπιστημίοις¹. Ἄλλ' οἱ καθηγηταί, οἵτινες δὲν εἶχον λησμονήσει τόσον ἐνωρὶς τὰ δηκτικὰ ἐπιγράμματα τοῦ Κολλίνου, καὶ οἵτινες πλὴν τούτου καὶ δὲν ἠρέσκοντο εἰς τοιοῦτον τιμητικὸν δαῖγμα, τῶος ἀσύνηθες ἐν Πράγῃ, εἰς τὸν ποτὲ συνάδελφον αὐτῶν, ἠρνήθησαν τῷ Παλαιολόγῳ τὴν αἰτηθεῖσαν χάριν, καὶ ἔδειξαν ὅτι δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἐνοχλῇ αὐτοὺς διὰ τοιούτων παρακλήσεων.

Ὁ Παλαιολόγος δὲν ἤτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες μετὰ τὴν πρώτην ἀποτυχίαν ῥίπτουσι τὰ ὄπλα, ἀλλὰ, πεποιθὼς εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀνωτάτης κοινωρίας τῆς Πράγης, ἠτήσατο τὴν συνδρομὴν τῆς διοικήσεως πρὸς τοῦτο. Ἡ διοίκησις, σύμφωνος οὕτω πρὸς αὐτὸν, ἀπέστειλε τῇ 8 Ἰανουαρίου 1567 ἔγγραφον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπεστήριξε τὴν αἴτησιν, καὶ προσέθετεν ὅτι περιέμενε παρὰ τῶν καθηγητῶν πρὸς ἴδιαν αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος τιμὴν νὰ ὑποστηρίξωσι καὶ συνδράμωσι τὸν Παλαιολόγον, ὅπως εἰς τὸν ἀειμνήστον πεπαιδευμένον ἄνδρα στήσῃ ἐναπίγραφον μνημεῖον ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ.

Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἀνεγνωρίζοντο μὲν αἱ μεγάλαι ὑπηρεσίαι τοῦ μαγίστρου Κολλίνου, ἀλλὰ καὶ ἐπετιμῶντο ἐλαφρῶς οἱ διαμαρτυρηθέντες καθηγηταί, διὰ τοῦτο ἡ Σύγκλητος πᾶν μέσον μετεχειρίσθη, ὅπως μὴ ἐνδῶσῃ εἰς τὸν Παλαιολόγον. Μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου τῆς διοικήσεως, συνεφώνησαν ὅπως σταλῇ ἐπιτροπεία ἐκ δύο καθηγητῶν, τοῦ Γεωργίου Σουδέτ καὶ Θωμᾶ Βοδνάνσκη εἰς τὸν Ἰωάννην Βαλδοστάιν, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγοντο τὰ τῶν σχολείων καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ζητήσωσι τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ Βαλδοστάιν ὅμως ὑπεδέξατο παρ' ἐλπίδα ψυχρῶς τὴν ἐπιτροπείαν, ἐπετίμησε τῶν καθηγητῶν τὴν ἀκατονομάστων καὶ ἀνόητον ἀντίστασιν, μὴ περιποιούσαν αὐτοῖς πολλὴν τιμὴν, καὶ παρεκάλεισεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἄνοιαν διαταγὴν, ἄλλως ἤθελε προβῆ εἰς σκληροτέραν τιμὰ ἀπόφασιν.

Οἱ λόγοι οὗτοι καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Παλαιολόγου ἐνεποίησαν αἰσθησὴν εἰς τοὺς καθηγητάς, οἵτι
1. Ὁ Παλαιολόγος τοῦτο λέγων εἶχεν ὑπ' ὄψιν εἰδικῶς τὸ μνημεῖον, ὅπερ ἕτερος ἐπίσης φυγᾶς Παλαιολόγος τῷ 1472 ἔστησεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀποστόλων τῆς Ῥώμης εἰς τὸν Καρδινάλιον Βησσαρίωνα, εἰλον αὐτὸν καὶ προσάτην.

τινες ἐπὶ τέλους συνήνεσαν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ μνημείου, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ προσέλθῃ ὁ Παλαιολόγος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ὅπως ἴδῃ τὴν θέσιν τοῦ μνημείου, θελήσῃ δὲ καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν χαρὰ χθησομένη ἐπιγραφὴν εἰς τὴν Σύγκλητον, ἵνα ἐπιφέρει καὶ αὕτη γνώμην. Ὁ Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ἐξάρῃ τὴν νίκην του κατὰ τῆς ἀρχαίας βοεμικῆς συμμορίας τῶν καθηγητῶν, ἀπεδέχθη τοὺς ὄρους τούτους, μετ' ἁμέσως ἔδωκεν εἰς τὸν λιθοξόον τὸ σχέδιον τοῦ μνημείου καὶ ἔστησεν αὐτὸ τῷ 1568.

Τὸ μνημεῖον ἀπετελεῖτο ἐξ ἐπιτυμβίου λίθου ἐξ ἐρυθροῦ μαρμάρου τοῦ Σλίβενερ, μήκους τριῶν πήχεων καὶ πλάτους δύο, μετὰ περιζώματος εἰς τὰς τέσσαρας πλευράς. Πρὸς τὰ ἄνω ἐξεικονίσθη ὁ τεθνεὺς Κολλίνος, ἀναγινώσκων τὸν Ὅμηρον κάτω τῆς καθέδρας· ἐπὶ τοῦ εἰς χεῖράς του βιβλίου εἶχον ἐγγραφή ἑλληνιστί ἡ ἀρχὴ τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ τὸ τέλος τῆς Ἰλιάδος, ἄνω δὲ τοῦ ἀπεικάσματος τούτου ἡ ἑλληνικὴ ἐπιγραφή «ἐν τοῖς ἄκροις ἡ νίκη». Ἐπὶ τῶν δύο δὲ πλευρῶν ἀνυφοῦντο κλάδοι δάφνης, ἔχοντες ἐπὶ ἐκάστου τῶν φύλλων ἀνά ἓν γράμμα· πάντα δὲ τὰ γράμματα συνενούμενα ἀπετέλουν τοὺς ἐπομένους στίχους· ἐν μὲν δεξιᾷ

Hoc tibi pro meritis posuit Colline Jacobus
Ille Palaologus, nobilis exilio.

(«Σοὶ τὸδε κατ' ἀξίαν ἤγειρε, Κολλίνε, ὁ Ἰάκωβος ἐκεῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὁ πασιγνώστος ἐπὶ τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ»).

Ἐν ἀριστερᾷ δὲ

Tu peregrinantem coluisti tempore iniquo,
Accipe amicitiae pignora grata meae.

(«Σὺ, ὅς ἐμοῦ τοῦ περιπλανωμένου ἐπεμελήθης ἐν χρόνῳ χαλεπῷ, δέχθητι τῆς ἐμῆς φιλίας εὐγνώμονα τεκμήρια»).

Κάτω δὲ ὑπῆρχε τέλος ἐκτεταμένη ἑλληνικὴ ἐπιγραφή ἡ ἐξῆς· «Ὁ Θεὸς ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει· Ματθαίῳ Κολλίνῳ Σοτερίῳ ἐκ Γουρμιενσίου, φιλοξένῳ ἀνδρὶ, φίλῳ τῶν Ἑλλήνων καὶ διδασκάλῳ τῆς ἑλληνικῆς, ἔστησε τὸ μνημεῖον τοῦτο ὡς δεῖγμα τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας ὁ Ἰάκωβος Ὀλυμπιδάριος Παλαιολόγος, φυγάς, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ, παρανόμως ἐνώπιον δικαστηρίου ἐγκαλούμενος, πανταχόθεν διωκόμενος, καὶ εἰς Βοεμίαν ὡς φυγάς προσελθὼν, ἔνθα ἔτι καὶ νῦν ζῆ ἐν δυσχεραίαις, ἐν ἔτει 1568¹».

Τὸ οὕτως ἀποτελεσθὲν μνημεῖον ἐστήθη ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ· ἀλλὰ κατὰ τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα πιθανῶς μετεκομίσθη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καρολινείου Πανεπιστημίου, ὅπου εἶδεν αὐτὸ ὁ Βαλ-

1. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσαμεν, καθὼς καὶ τὰς ὀλίγας λέξεις τὰς ἑλληνικὰς τὰς ἄνω τοῦ μνημείου ὁ συγγραφεὺς δὲν παρέθεσε τὸ ἑλληνικὸν κείμενον· δὲν ἠδυνήθημεν δὲ καὶ ἡμεῖς νὰ εὐρωμεν τοῦτο ἀλλαγῶ. Τὸ σύγγραμμα τοῦ Βαλδίνου, περὶ οὗ ποιεῖται λόγος κατωτέρω, δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ. Σ. Μ.

βίνος¹. Πρὸ πενήτηντα δὲ ἐτῶν τὸ μνημεῖον τοῦτο, τὸ διὰ τῆς φθορᾶς τοῦ χρόνου καὶ τῆς μὴ καταλλήλου θέσεως αὐτοῦ ἐν τῇ αὐλῇ ἱκανῶς φθαρὲν, φυλάσσεται ἐν τῷ προδρόμῳ τοῦ πρώτου πατώματος τῆς οἰκοδομῆς.

[Ἐπεται τὸ τέλος].

A. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ.

ΕΘΙΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἐν Μάνῃ οὐχ ἦπτον τῶν ἀνδρῶν καὶ πολλὰ γυναικὲς διεκρίνοντο ἐπ' ἀνδρείᾳ, διὸ καὶ μεγίστου ἀπήλαυον σεβασμοῦ.

Μανιάτις γυνή, ἀναλαβοῦσα ἐν τῇ συμπλοκῇ τὰ ὄπλα τοῦ πεσόντος υἱοῦ τῆς ἐφώνησεν αὐτῇ· «Κοιμοῦ, τέκνον μου· ἐγὼ κρατῶ τὴν θέσιν σου».

Τὰ ἐνδύματα τῶν ἐν πολέμῳ ὀνησκόντων ἐδεικνύοντο ἐν τῇ ἀγορᾷ εἰς τὰς μητέρας αὐτῶν, καταφαίνοντα ὅτι ἔπασον πάντες ἐπὶ τοῦ στήθους φέροντες τὰς πληγὰς· τὰ ὄπλα αὐτῶν ἐκαίοντο· ἀπηγορεύετο δὲ πᾶσα ἐξωτερικὴ καὶ θορυβώδης πένθους ἐπίδειξις.

Κατὰ πανάρχαιον ἐν τῇ Μάνῃ ἔθος οὐδεμία ἐγένετο καταδίωξις τῶν ἠττηθέντων ἐχθρῶν. Ἐτηρεῖτο δ' ἕως οὕτω ὑπαγόρευσις τις τῆς πολιτικῆς, διότι οἱ κάτοικοι οὐδέποτε ἦσαν πολυάριθμοι, καὶ ὄρσειλον νὰ ἀποφεύγωσιν ἀπεγνωσμένους ἀγῶνας.

Πρὸς τὴν ἐρώτησιν τῆς μανιατικῆς κατηχήσεως·—«Τίς εἶσαι;» ἡ ἐντελής ἀπάντησις εἶνε: «Ἐλεύθερος ἀνὴρ». —«Ποῦ στηρίζεται ἡ ἐλευθερία σου;» —«Εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν προγόνων μου». —«Ποῖοι ἦσαν οἱ πρόγονοί σου;» —«Σπαρτιᾶται». —«Ποῖα εἶνε τὰ καθήκοντα τοῦ Μανιάτου;» —«Σέβας πρὸς τοὺς γέροντας καὶ τὰς γυναῖκας, περιθαλψὶς τῶν γονέων, σκέψις πρὸ τῆς ὑποσχέσεως καὶ πίστις περὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ἐκδίκησις τῶν προσβολῶν καὶ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας, ὡς μεγίστου ἀγαθοῦ, μέχρι θανάτου».

Ἐν Κρήτῃ, κατὰ τὴν τελετὴν γάμου, αἱ φίλαι τῆς νύμφης ἀναρτῶσιν ἀπὸ τοῦ στόλου τῆς νυμφικῆς κλίνης τρεῖς στεράνους, ἓνα ἀκάνθινον, ἄλλον ἐκ μυρσίνης καὶ τρίτον ἐξ ἀνθῶν πορτοκαλλέας· καὶ αἱ μὲν ἀκάνθαι σημαίνουσι μακρὸν βίον καὶ καρτερίαν πρὸς τὰς μερίμνας τοῦ συζυγικοῦ βίου, ἡ δὲ μυρσίνη καὶ ἡ πορτοκαλλέα τρυφερὸν καὶ διαρκῆ τὸν ἔρωτα τῶν μελλονόμενων, ὡς τὰ ἀειθαλῆ αὐτῶν φύλλα. Ὅτε δὲ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁ νυμφίος παραλαμβάνει ἐν πανηγυρικῇ πομπῇ τὴν νύμφην ἵνα ὀδηγήσῃ αὐτὴν εἰς στέψιν, αὕτη ἀνθίσταται μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς δακρύουσα νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πομπὴν· εἶτα δὲ πρὸς τοὺς λόγους τοῦ νυμφαγωγοῦ: «Ἄστε τὴν γιατί κλαίει», ἀπαντᾷ «πάρτε με κι' ἐς κλαίω».

1. Λόγιος Ἰησοῦτης (1611-1689). Ἐγραψε πλὴν ἄλλων Epitome historica Bohemicarum. Σ. Μ.